

7. *Маїк М. С.* Архетип «каменя» в глибинному пізнанні психіки [Текст] / М. С. Маїк // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 40 (64). – С. 189–194.
8. *Максименко Е. Г.* Роль архетипа в рисуночному об'єктивированні самодепривації и дезадаптації [Текст] / Е. Г. Максименко // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 40 (64). – С. 194–199.
9. *Новий* словник іншомовних слів [Текст] / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк; За ред. Л. І. Шевченко. – К. : Арій, 2008. – 672 с.
10. *Психологічна* енциклопедія [Текст] / Автор-упорядник О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
11. *Словарь* практического психолога [Текст] / Составитель С. Ю. Головин. – Минск : Харвест, 1997. – 800 с.
12. *Хардинг М. Э.* Психическая энергия. [Текст] / М. Э. Хардинг. -М.: Рефл-бук, К. : Вак-лер, 2002. - 476с.
13. *Юнг К.Г.* Символы трансформации. [Текст] / К. Г. Юнг. - М. : Пента График, 2000.-496с.
14. *Яценко Т. С.* Розвиток психодинамічної парадигми та методу АСПП [Текст] / Т. С. Яценко, Л. Я.Галушко, Н. В.Дметерко, І. В.Євтушенко, О. Г.Максименко, О. В.Педченко, О. М.Поляничко, Л. Г.Туз, О. М.Усатенко // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 40 (64). – С. 6–20.
15. *Яценко Т. С.* Архетипная символика и индивидуальная неповторимость ее психологического содержания [Текст] / Т. С. Яценко // Журнал практикующего психолога. – 2012. – Вып. 19. – С. 96–114.
16. *Яценко Т. С.* Діагностика в процесі метафоричної самопрезентації учасників АСПН з використанням архетипу тіста [Текст] / Т. С. Яценко, Л. Я. Галушко // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 12. Психологічні науки: зб. наук. пр. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – № 29 (53). – С. 238–243.

© 2014

А. М. Камінська (м. Дніпропетровськ)

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ІЗ ШАХОВОЮ СИМВОЛІКОЮ У ПРОЦЕСІ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства потребує належної уваги до практичної психології, особливо такої галузі, як глибинна психологія в аспекті можливості пізнання психіки із використанням творів мистецтва. *Проективні* методи дослідження (тест Роршаха – «метод чорнильних плям», тест фрустрації С. Розенцвейга, тест апперцепції тематичної (ТАТ), тест Люшера та ін.), в основі яких лежить механізм проєкції, створювались для застосування у клінічних умовах. У психотерапії набула розповсюдження арт-терапія (терапія мистецтвом), яка використовується як для надання психологічної допомоги людям як з психічними розладами, так і психічно здоровими.

Проективні методи не дають можливості пізнавати системно, цілісно психіку суб'єкта в її переплетіннях та взаємозалежностях свідомого та несвідомого, вони лише дають окремі тлумачення тестів, які не мають зв'язку із самим досліджуванним та його особистісними проблемами. В арт-терапії *проєкція*, презентація, вивільнення емоцій, інтерпретація авторами власних витворів є кінцевим результатом, де не передбачається аналіз отриманого матеріалу, який є лише провідником і першим кроком у пізнанні психіки суб'єкта.

Психодинамічна парадигма, в рамках якої виконується робота, спрямована на глибинно-психологічне пізнання психіки суб'єкта і передбачає використання візуалізованого інструментарію (художні твори тощо), який сприяє опосередкованому дослідженню несвідомого, передбачається етап привласнення художнього полотна, діалогічна взаємодія респондента і психолога, без якої пізнання глибинних параметрів психіки неможливе.

Мета статті полягає у розкритті можливостей використання у глибинному пізнанні психіки суб'єкта художніх полотен із зображенням шахової символіки, яка несе філософський зміст впорядкованості світу, соціальних відносин, структури особистості, що дозволяє проектувати респонденту у ці твори свій власний зміст.

Аналіз наукової літератури показав підвищений інтерес психологів до використання художніх засобів пізнання психічного, як дослідників, які використовують у пізнанні проєктивні методи (К.-Г. Юнг, Г. Роршах, С. Розенцвейг, М. Люшер, С. Леві, Л. Беллак, К. Маховер та ін.), так і в арт-терапії (Б. Болл, М. Є. Бурно, М. Вуд, Л. Гантт, С. Дженінгс, М. В. Киселева, О. І. Копитін, Л. Д. Лебедева, А. Мінде, Н. Р. Назарова, Н. Є. Пурніс, Д. Сенс, С. Скейфі, К. Уелсбі, Р. Б. Хайкін, С. Хоган, К. Рудестам та ін.), де не передбачається аналіз отриманого матеріалу психологом, а ставиться акцент на вивільненні експресії і інтерпретації власних творів суб'єкта.

Виклад основного матеріалу. Проєктивні методи дослідження психіки суб'єкта, в основі яких лежить відкритий З. Фрейдом захисний механізм *проєкції*, відкрив можливості пізнання несвідомого.

Проєкція – механізм психологічного захисту, який полягає у несвідомому наділенні іншої людини мотивами, які притаманні даній особистості [1, с. 262].

Для глибинного пізнання психіки суб'єкта необхідним є створення або обрання презентанта психічного (художнього полотна тощо), який би сприяв опосередкованому дослідженню несвідомого, адже психіка має здатність презентувати себе у матеріалізованій формі і має образну, символічну мову (Е. Кассіерер, А. Менегетті, К. - Г. Юнг, Т. С. Яценко та ін.). Остання надає зовнішню форму внутрішньому змісту. К. - Г. Юнг вказував, що несвідоме проявляється у мистецтві через первісні образи та символи, що породжені колективним несвідомим і є загальною спадщиною людства. Ці образи надали форму «...незліченним типовим переживанням предків» [2, с. 26]. Використання художніх творів у процесі глибинного пізнання психіки за методом, розробленим академіком НАПН України Т. С. Яценко, в рамках якого проводиться дослідження, дозволяє респонденту *проектувати* свій власний зміст у обраний презентант психічного (художнє полотно). Одним із необхідних етапів процесу пізнання глибинних параметрів психіки є привласнення художнього твору суб'єктом. Перетворення художнього полотна на неавторський малюнок, який через привласнення його респондентом набуває ознак психомалюнку, що робить його презентантом психіки конкретної особи, сприяє пізнанню несвідомого.

Художній твір використовується для цілісного пізнання психіки, яке йде в єдності свідомої і несвідомої сфер. Пізнання глибинних параметрів психіки уможливується у разі виконання певних умов проведення діагностико-корекційного процесу за методом АСПП, в основі якого лежить феноменологічний підхід до розуміння психіки суб'єкта (розуміння внутрішнього порядку психічного і слідування за логікою несвідомого респондента); психодинамічний підхід до розуміння психічного в його суперечливій сутності; необхідність діалогічної взаємодії з респондентом; врахування єдності свідомого і несвідомого при одночасній їх автономії; розглядання презентанта психічного як архетипно-метафоричної візуалізації свідомого. Останнє потребує переходу із зовнішнього у внутрішній план, що пояснює механізм *проєктивної ідентифікації*. Термін, введений М. Кляйн для означення механізму утворення фантазій: суб'єкт розміщає свою Самість – цілком або частково – усередину об'єкта для нанесення йому шкоди, для його загарбання та контролю. Психічний процес такого проектування бажань та фантазій людини ззовні, на інші об'єкти, при якому одночасно здійснюється ідентифікація не тільки із самим об'єктом, скільки з власними проєкціями на них. Механізм проєктивної ідентифікації є провідним у психіці суб'єкта з перших трьох-чотирьох місяців життя. Процес ідентифікації шляхом проєкції передбачає розщеплення частин Самості і їх проєкцію у іншу людину. Ці процеси мають багато відгалужень і впливають на об'єктні відношення [див. 3].

За словами К.-Г. Юнга, творчість є одним з найважливіших елементів процесу терапії, засіб зцілення і розвитку особистості. Використання художніх полотен у процесі глибинного пізнання психіки суб'єкта сприяє вивільненню експресії; знаходженню логіки несвідомого суб'єкта завдяки механізму проєктивної ідентифікації (твір набуває ознак психомалюнку і перетворюється на образний, символічний презентант психічного, необхідний матеріалізований елемент дослідження несвідомого).

В своїх книгах та статтях К.-Г. Юнг торкається теми міфології, де вчений відкриває сутність архетипіки світової міфології: архетип Немовля, Діви, Матері, Відродження, Духа, Трікстера [див. 4].

Антоніо Менегетті у своїй книзі «Образ і несвідоме» наводить метод інтерпретації образів та словник, в якому описується, що можуть символізувати певні образи [див. 5].

Архетипна символіка пронизує практично всі статті та книги академіка НАПН України Т. С. Яценко. Зміст колективного несвідомого дозволяє наблизитися до унікальної неповторності суб'єкта при належному підході до пізнання психіки, чому відповідає психодинамічна теорія та метод АСПП (активного соціально-психологічного пізнання), які розроблені та пройшли випробування упродовж тридцяти років вченим. В книзі «Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика» доводиться спільність символіки міфів, казок і психомалюнків. Архетипна символіка виражає зміст колективного несвідомого (К.-Г. Юнг) і має певною мірою спільні характеристики для всього людства, проте «набуває індивідуального значення в конкретних виявах активності суб'єкта» (Т. С. Яценко). Художні твори у процесі глибинного пізнання стають інструментом, який дозволяє проектувати свій власний зміст респонденту і знаходити своє унікальне, єдине значення символу у діалогічній взаємодії. Ця однозначність сприяє усвідомленню суперечливості психіки суб'єкта і подальшій самокорекції.

Заявлена тема статті потребує розкриття сутності шахової символіки, яка досить часто презентована у психомалюнках, також фігурує у обраних респондентом художніх полотнах для глибинного пізнання психіки суб'єкта. Використання образу шахів у живописі є дуже поширеним з давніх часів (рис. 1, рис. 2, рис. 3).

Рис. 1. Мініатюра «Трістан і Ізольда п'ють напій закоханих», рукопис 1470 р.

Рис. 2. Картина Любена Божена «Натюрморт із шаховою дошкою», 1612 р.

Рис. 3. Картина Йерки Яцека «Партія на острові»

В ракурсі пізнання психіки суб'єкта стає цікавим розглядання змісту символіки шахів. Одна з найдавніших у світі гра шахи виникла у Індії приблизно у VI столітті, мала назву четуранга (гнали чотири людини), пізніше в Персії сформувалась гра для двох учасників (шатранья). Назву російську «шахмати» гра отримала від таджитської «шахмат» (володар повержений). Першопочатково основними фігурами були слони, які на собі несли королів, колісничі, коні та піші воїни. Взаємодія фігур, кількість полів, та їх форми багато разів змінювались перш ніж набули сучасного значення. Шахи прийшли до Іспанії, а згодом поширились у Європі у середньовіччі, а у 820 році були ввезені до Росії. Гра в шахи вважалась в античній традиції шляхетною. У середньовічній Європі шахи стали *метафорою*, за допомогою якої було висвітлено *соціальні відносини*: шахова дошка – це суспільство, а шахи – соціальні групи. Трактат про шахи «Книга про обов'язки та звичаї знаті, або про гру шахи» був написаний домініканським монахом у XIII столітті Якопо ді Чесолі. У середньовічній Європі Король та Королева відповідали королівській парі. Кінь відповідав Рицарю, дві Тури (Башта, Замок, Колісниця) уособлювали представників королівської влади, Слони – судій, правителів духовного світу, Пішаки – різні заняття простолюдинів. Шахова дошка – це середньовічне королівство, правила ходів фігур показують яким чином треба себе поводити у суспільстві та в різних життєвих ситуаціях [див. 6].

Найбільш поширена думка про шахи, що це образ світу, в якому діють два протилежних джерела: сили творіння та руйнування; образ людської долі, де є темне і світле. Двокольорова дошка (чорно-біла або червоно-біла) символізує почергове тяжіння протилежностей: Сонце – Місяць, ніч – день, чоловік – жінка та ін. Також дошка представляє шаховий порядок життя: успіх – невдача. Король – Сонце, серце, сили закону та порядку. Королева (Ферзь, Радник) – Місяць, дух, який рухається по своїй волі, вільний

діяч. Кінь використовує як інтелектуальні, так і релігійні шляхи, проте не має сили духу, стрибок Коня інтуїтивний. Рухи Тури (Башта, Замок, Колісниця) основані на квадраті – символі матерії та землі. Пішаки – прості бійці, які намагаються перейти дошку через сім ступенів ініціації та досягнути восьмого поля, як мети ініціації, що означає реалізацію, возведення у Ферзі і надалі рух по своїй волі [див. 7].

Шістдесят чотири шахових поля – це мандала Шиви (моделі космічних сил, якими він керував). За енциклопедією «Міфи народів світу», «Шива – (давн. інд. *Siva*, «благодій», «той, хто приносить щастя»), в індуїстській міфології один з верховних богів, ...вища істота, яка уособлює утворюючі та руйнівні сили» [8, с.1010]. Відомий дослідник давньоіндійської культури Р. Н. Дандекар описав релігію Шиви, як таку, що є старішою за усі, які нині існують [9, с.248]. Мандала (геометричний символ складної структури, який інтерпретується як модель всесвіту, «карта космосу») базується на символізмі чотирьох кратності (8+8), на фундаментальній формі храму або міста, яка означає космос з усіма його можливостями та силами, які діють у всесвіті та в людині. Кожна гра – це епоха, рух фігур – це реалізація усіх можливостей в світі і в окремій людині в ситуації «тут і тепер». Вибір ходів вільний, проте відповідальність у тому, що кожний рух – це неминучі наслідки.

Розглядаючи символіку шахів в ракурсі структури особистості, можна відмітити, що Король символізує природу розуму. Фігуру «Короля» ніхто не може збити, її можна тільки заблокувати («мат»), а також тиснути на неї, залякуючи «шахом». Без інших фігур розум («Король») бездіяльний і не може виграти партію. Ситуація, коли розум стиснутий у вузьких рамках, але не заблокований, не є перемогою, це нічия – «пат». У фігурі «Королева» («Ферзь», «Радник») зосереджена уся мудрість і руйнівна сила стратегії. Саме ця фігура творить партію. «Слони» уособлюють в собі волю особистості, «Коні» – емоції, «Тура» («Башта») – дуже прямолінійна та сильна фігура – інстинкти. Пішаки символізують сукупність скандх-мислеформ (термінологія буддистів), які рухаються по полю сприйняття і утворюють «життя», «світ», «особистість». П'ять скандх або «груп прив'язаності» – це п'ять складових, необхідних для створення особистості (за феноменологією Буддизму), ця сукупність являє собою «Я» суб'єкта, в термінології К.-Г. Юнга – самість.

Філософський словник тлумачить самість як архетип колективного несвідомого (К.-Г. Юнг), символами якої у міфах, казках, сновидіннях виступають мудрий старець, божественне дитя, обручка, круг (мандала), квадрат і т. ін. символи цілісності. «Архетип самості порівнюється Юнгом з Атманом Упанішад, з християнським «Бог усередині нас»... У сучасній філософії поняття самість частіше за все живиться в аспекті цілісного самопроявлення особистості» [10, с. 501].

«Групи прив'язаності», відповідно буддійській феноменології, охоплюють всесвіт. Тільки через них сприймається світ (сансара) [див. 11]. Вони описують одну матеріальну (рупа) і чотири «розумових» (нама – ім'я, в даному контексті – ідеальне) скандхі, які передають відносний досвід навколишнього світу суб'єкта. Порядок скандх має важливе значення, так як більш «високі» скандхі знаходяться у залежності від більш «низьких». Чотири «ідеальні» скандхі (нама) розмішуються у такому порядку. Спочатку – ведана (відчуття чогось нового, розпізнання). Самі чисті відчуття, їх наявність без емоцій: приємні, неприємні, нейтральні. Вони не усвідомлюються, а тільки приймаються – їх якість пропорційна їх інтенсивності. Далі емоційне сприйняття розпізнаного (самджня), співставлення з існуючими уявленнями; детальне, чуттєве сприйняття, афективна обробка. Існує шість класів сприйняття: форм, звуків, запахів, смаків, тілесних відчуттів та ідей. Третя скандха (нама) самскара – воля, досвід, духовні схильності – дія на основі волі та досвіду. Це усі види розумової діяльності (думка, погляд, рішення), які додатково до відчуття і сприйняття присутні в окремому моменті свідомості, усвідомлювана дія. Остання – віджняна – свідоме-розум, знання, розпізнання, накопичення знання, запам'ятовування, тобто усвідомлення результату, яке не обтяжене емоціями. Рупа (форма) ототожнюється із матеріальним, так як уявляє собою канали сприйняття світу через органи відчуттів (тіло, його шість органів відчуттів). Форма складається із чотирьох компонентів: земля, вітер, вогонь, вода. Поняття рупа близьке до поняття матерія у західній філософії.

Філософський словник дає таке визначення *матерії* – це «найширша абстракція, в якій об'єктивність існування суцього мислиться як загальна основа єдності природного універсалу. Матерія вічна, безконечна, невичерпна, здатна до саморозвитку, а об'єктивними формами її існування є рух, простір та час» [12, с. 282].

Система скандх вплинула на К.-Г. Юнга. Він ввів поняття самості із чотирьох елементів: почуття, відчуження, мислення, інтуїція. Проте філософію К.-Г. Юнга піддавали критиці буддисти, так як буддистська філософія заперечує наявність Атмана.

За філософським словником «Атман (санскр. – дух, душа) – в давньоіндійській ідеалістичній філософії... об'єктивно існуюча світова душа, свідомість, яка нібито лежить в основі всіх речей» [12, с. 33].

У процесі глибинного пізнання за методом АСПП шахова символіка, яка презентована у художніх творах, обраних респондентом, сприяє розкриттю логіки несвідомого суб'єкта, розумінню суперечливості психіки, усвідомлення якої відкриває перспективи подальшої самокорекції.

Наведемо приклад роботи із використанням художніх творів з шаховою символікою. Респонденту пропонується обрати полотна (репродукції форматом А4) із великої кількості художніх творів (неавторських малюнків), які емоційно хвилюють. Початком глибинного пізнання є діалогічна взаємодія психолога (П.) і респондента (Ю.) [див. 13].

Ю.: Обрані малюнки мені чимось сподобались, викликали позитивні емоції, чимось схвилювали. Малюнок 4 привернув мою увагу зображенням тварин.

П.: Ви обрали малюнок тому що на ньому зображений кінь?

Ю.: Я спочатку дійсно звернула увагу на коней. Потім побачила боротьбу. Війну і те, що коні не просто скачуть. На малюнку є коні, що нападають (ліворуч) і ти, що захищаються (праворуч). При цьому гинуть люди, які до їх боротьби ніякого відношення не мають (вказує на людей, що лежать і жінку у червоній сукні).

Рис. 4. Картина Е. Бельтана

П.: Боротьба Вам нагадує щось із життя? Що відчуває жінка у червоній спідниці?

Ю.: Вона у жаху від безвихідності ситуації.

П.: Чи можна припустити, що Ви асоціюєте себе із цією жінкою?

Ю.: Думаю, що так. Але поки не знаю, з якої причини.

П.: Що Вам нагадує зображене протистояння на картині: батьківській дім, окремі фрагменти Вашого особистого життя або ще щось?

Ю.: Можливо, ситуацію вибору партнера по життю.

П.: В ситуації вибору усі схвилювались, а ви стояли окремо? Чи ця ситуація торкалась Вас особисто?

Рис. 5. 3-D ілюстрація Т. Саура «Шахи»

Ю.: Я, швидше за все, знаходилась між сторонами, які протистоять одна одній і хотіла їх примирити.

П.: Хто є цими сторонами, які протистоять?

Ю.: Мої батьки і тепер вже мій чоловік.

П.: Чоловік вів війну за Вас із вашими батьками?

Ю.: Так.

П.: Він відстоював свої гідності?

Ю.: Так. В першу чергу він відстоював свої гідності і те, що він гідний мене.

П.: Ви підтримували чоловіка?

Ю.: Так. В той момент я розуміла, що він – «моя людина».

П.: У процесі роботи ми побачили, що зображення на малюнку

4 відноситься до важливого етапу вашого життя.

Ю.: На наступному малюнку (рис. 5) зображено земну кулю із шаховою дошкою замість материків.

П.: Чим він Вас привабив?

Ю.: Мені сподобалась кругла, оригінальна, незвичайна шахова дошка.

П.: Яка основна ідея малюнку? Якщо у попередньому малюнку – протистояння, боротьба, то, що символізує цей?

Ю.: Він символізує існування, де кожний знаходиться на своїй клітинці, пересувається, співіснують.

П.: Ви хочете сказати, що після боротьби (рис. 4) усе стало на свої місця, настав певний спокій (рис. 5)?

Ю.: Так.

П.: Отже, немає ніяких залишкових явищ, і боротьби наче не було?

Ю.: Війни (рис. 4) немає завдяки тому, що кожний знаходиться на своєму місці і не втручається на іншу клітинку (рис. 5).

П.: Чи можна думати, що Ви оберігаєте свою клітинку із чоловіком (рис. 5)?

Ю.: Я оберігаю свою клітинку. Я не наполягаю, як раніше, щоб чоловік уходив на іншу клітинку, щоб мені було комфортно.

П.: Тобто, Ви думаєте, що його не треба було відправляти на іншу клітинку?

Ю.: Так, не треба було цього робити. Зараз я тішусь, що цього немає.

П.: Отже, на рис. 5 немає тих, хто переміг і переможених, а просто життя.

Ю.: Так.

Аналіз стенограми засвідчує, що у респондента підвищена чутливість до конфліктних моментів і сформований страх до подібних ситуацій (рис. 4). Шахова символіка сприяла проекції певної проблематики, яка, не дивлячись на нібито вже завершеність конфлікту, залишається психологічно напруженою, адже обрання картин вказує на активний вплив на психіку суб'єкта існуючої ситуації. Обраний образ жінки у червоній сукні (було прояснено у ході діалогічної взаємодії, що це і є сам респондент) є головним «персонажем баталій», які мають місце у сімейних стосунках між батьками та чоловіком. Усвідомлення особистого вкладу у відповідні моменти сприяє контролю над своєю поведінкою і можливості вибору дій в тих чи інших ситуаціях в майбутньому, адже сформовані об'єктні відносини мають тенденцію розповсюджуватись на різні сфери життя. Спонтанно обрані картини дозволили респонденту привнести в них свій особистий зміст, у чому задіяний механізм проективної ідентифікації. Діалогічна взаємодія сприяла розкриттю змісту шахової символіки, наділеної особистим значенням, що пов'язано з унікальним життєвим досвідом суб'єкта. Спроектвана на несвідомому рівні психологічно не нейтральна ситуація на рисунку 4 та один із варіантів співіснування, який не буде напружувати відносини між батьками та чоловіком на рисунку 5 (кожний залишається на своїй клітинці) розкрили перспективи розуміння логіки несвідомого і суперечності психічного у діалогічній взаємодії психолога і респондента, що сприятиме подальшим самоаналізу і самокорекції.

Аналіз емпіричного матеріалу показав, що художні твори у процесі діалогічної взаємодії психолога і респондента дають можливість досліджувати несвідоме завдяки шаховій символіці, яка передає складні психологічні змісти через образи, в які проектується власний зміст несвідомого суб'єкта. Обрані спонтанно і невимушено (як зазначалось у завданні) художні твори перетворились на презентанти психічного через етап привласнення його суб'єктом. Символи, які відкрили шлях до пізнання несвідомого, набули індивідуального змісту, що пов'язано з особистим життєвим досвідом суб'єкта. У процесі діалогічної взаємодії полізначність символіки перетворилась на однозначність, яка необхідна для усвідомлення респондентом суперечливості психіки, що пов'язано із витісненнями, які пов'язані з дитячими негараздами едіпового періоду розвитку суб'єкта.

В статті висвітлено актуальну тему пізнання психіки суб'єкта із використанням проективних методів. Доведена необхідність використання символічного стимульного матеріалу для глибинного пізнання психіки суб'єкта у діалогічній взаємодії із психологом. Продемонстровано можливості використання художніх полотен із шаховою символікою, в якій закладено філософське розуміння впорядкованості світу, соціальних відносин, структури особистості, що робить твори психологічними і придатними для їх застосування в якості проективного інструменту у процесі глибинного пізнання психічного.

Резюме. Стаття посвячена використанню художественных полотен с шахматной символикой в качестве презентанта психического. В шахматной символике заложено философское понимание устройства мира, социальных отношений, структуры личности, что делает произведения психологическими, и это позволяет проектировать субъекту свои личные содержания. В процессе диалогического взаимодействия символика наполняется уникальным содержанием, что связано с личностной проблематикой. Доказана необходимость и важность диалогического взаимодействия

психолога и респондента в раскрытии действительных глубинных содержаний бессознательного в процессе познания психического с использованием художественных произведений с шахматной символикой по методу АСПП, разработанного академиком НАПН Украины Т. С. Яценко.

Ключевые слова: проективная идентификация, сознательное, бессознательное, активное социально-психологическое познание, художественное произведение, шахматная символика.

Summary. Article is devoted to art canvases with chess symbols as mental presentant. In chess symbolism inherent philosophical understanding of world order, social relationships, personality structure that makes psychologichnymi works, and it allows you to design your personal subject content. In the process of dialogic interaction filled with symbolism unique content that is related to personal issues. The necessity and importance of dialogic interaction psychologist and respondent in discovering the real depth of the content of the unconscious in mental process of cognition using artistic works with chess symbols ASPC method developed NAPS of Ukraine Academician T.S. Yatsenko.

Keywords: projective identification, conscious, unconscious, active social-psychological cognition, art, chess symbols.

Література:

1. Краткий психологический словарь / Сост. Л. А. Карпенко; Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.
2. Юнг К., Нойманн Э. Психоанализ и искусство / Пер. с англ. – М.: REFL-book, К.: Ваклер, 1996. – 304 с.
3. Кляйн М. Психоаналитические труды: В 7 т. / Мелани Кляйн. — Пер. С англ. под науч. ред. С.Ф. Сироткина и М. Л. Мельниковой. — Ижевск: ERGO, 2007. – Т. VI: «Зависть и благодарность» и другие работы 1955—1963 гг. — 2010. — 320 с.
4. Юнг К. Г. Душа и миф: шесть архетипов. Пер. с англ. – К.: Государственная библиотека Украины для юношества, 1996. – 384 с.
5. Менегетти А. Образ и бессознательное: Учебное пособие по интерпритации образов и сновидений / Пер. с итальянского - М.: ННБФ «Онтопсихология», 2000. – с. 448, ил. 13.
6. Лучицкая С. Метафоры средневекового общества: тело, здание, шахматы. "На меже меж Голосом и Эхом". Сборник статей в честь Цивьян Т. В. – М.: Новое издательство, 2007. – 382 с. – С. 269 – 275.
7. Юдасин Л. Тысячелетний миф шахмат. – М.: Северный паломник, 2004. – 608 с.
8. Мифы народов мира. Энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, 1980; Электронное издание, 2008 – 1147 с.
9. Дандекар Р. Н. От веду к индуизму: Эволюционная мифология / Р. Н. Дандекар; Сост., [вступ. ст., коммент.] Я. В. Васильков; Отв. ред. Г. М. Бонгард-Левин; Пер. с англ. К. П. Лукьяненко. – М.: Вост. лит., 2002. – 286 с.
10. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М.: Республика, 2001. – 719 с.
11. Астон Уолтер Флорус Гее. Слово Будды. Обзор учения Будды словами Палийского канона / Составление, перевод на английский и комментарии Ньянатилоки Тхера. Перевод с англ. А. Л. Титова и Д. А. Ивахненко, под редакцией В.Г. Павлова.. — СПб.: Нартанг, 2001. – 112 с.
12. Філософський словник / За ред. член-кореспондента АН УРСР В. І. Шинкарука. – Київ, 1973. – 600 с.
13. Теория и практика глубинной психокоррекции : Шестая Авторская школа академика НАПН Украины Т. С. Яценко / Сост. В. П. Андрущенко, А. В. Глузман . – К.: Изд-во НПУ имени М. П. Драгоманова, 2012. – 226 с.

© 2014

А. С. Каткова (г. Ялта)

АРХЕТИПИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ИГРУШКИ

Постановка проблемы. Перед глубинной психологией на протяжении многих лет стоит проблема методологии познания психического в его целостности. Развитие практической психологии сопряжено с